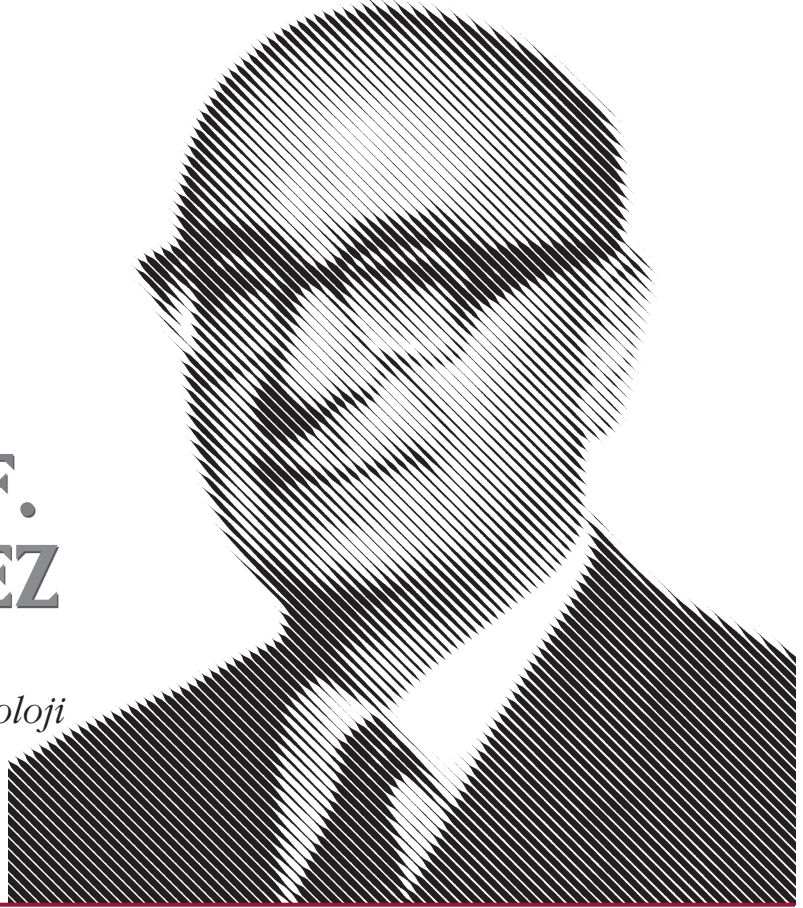

ORD. PROF. NAŞİD EREZ (1899-1981)

*Türkiye’de Sosyal Jinekoloji
ve Aile Planlamasının
Öncülerinden*

Halil Tekiner

Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü ve Eczacılık Fakültesi, Eczacılık Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, Kayseri

ÖZET

Türk jinekoloji tarihinin kilometre taşlarından Hüseyin Naşid Erez, 14 Haziran 1899 tarihinde İstanbul’da dünyaya gelmiştir. 1924 yılında Lozan Üniversitesi Tıp Fakültesi’nden mezun olduktan sonra Türkiye’ye dönmüş, ardından İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi Kadın Doğum Kliniği asistanlığına tayin edilmiştir. 1942 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi İkinci Kadın Doğum Kliniği’ni kurmuştur. 1944’te profesörlüğe, 1957’de ise ordinaryüs profesörlüğe yükseltilmiştir. 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin ardından 146 öğretim üyesi ile birlikte üniversitedeki görevinden uzaklaştırılmıştır. İki yıl sonra çıkan yeni bir yasa sayesinde üniversitedeki görevine geri dönmüş ve 1969

yılında buradan emekli olmuştur. Naşid Erez, hocası ve dünyada sosyal jinekoloji alanının önderi sayılan Ord. Prof. Dr. Wilhelm Gustav Liepmann’ın (1878-1939) izinden giderek Türkiye’de sosyal jinekoloji anlayışının tanınmasına önemli katkılarda bulunmuş; Türkiye’de aile planlaması ve doğum kontrolünün benimsenip yaygınlaşması için zemin hazırlamıştır. Ayrıca jinekoloji eğitiminde ve bilimsel toplantılarda tıbbi filmlerin kullanımına öncülük etmiştir. Tıp alanında, biri Almanca’dan tercüme olmak üzere dört kitabı ve 48 makalesi yayımlanan Naşid Erez, 21 Aralık 1981 tarihinde İstanbul’da hayatını kaybetmiştir.

Anahtar kelimeler: Aile planlaması, biyografi, jinekoloji, sosyal jinekoloji, tıp tarihi (20. yy)

**A PIONEER OF SOCIAL GYNECOLOGY AND
FAMILY PLANNING IN TURKEY:
ORD. PROF. DR. NAŞİD EREZ (1899–1981)**

ABSTRACT: Marking a milestone in the history of Turkish gynecology, Hüseyin Naşid Erez was born on 14 June 1899 in Istanbul. After graduating from the Lausanne University Faculty of Medicine in 1924, he returned to Turkey and soon was assigned as an assistant at the Clinic of Gynecology and Obstetrics at the Istanbul University Faculty of Medicine. Dr. Erez founded the second Clinic of Gynecology and Obstetrics at the same university in 1942. He was promoted to professorship in 1944, then to ordinarius (senior) professorship in 1957. After the military coup of May 27th 1960, he was discharged from the university together with 146 other academics; after two years, however, he was

restored to his previous workplace, from where he would retire in 1969. Following the footsteps of his tutor Ord. Prof. Dr. Wilhelm Gustav Liepmann (1878-1939), one of the originators of the social gynecology approach in the world, Dr. Erez greatly contributed by promoting, implementing and generalizing this approach in Turkey. He paved the way for developing a national family planning program and promoting contraception practices in Turkey. He also pioneered using medical movies in gynecology education and at scientific meetings. In the field of medicine, he published three books and 48 articles, and translated a book from German. Dr. Naşid Erez died on December 21th 1981 in Istanbul.

Keywords: Biography, family planning, gynecology, history of medicine (20th cent.), social gynecology

HAYATI

Hüseyin Naşid Erez, 14 Haziran 1899 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İlkokulu Makriköy (Bakırköy) İptidaiyesinde, ortaokulu ise Makriköy Merkez Rüşdiye Mektebi'nde okuduktan sonra iki yıl Frerler Mektebi'ne devam etmiştir. 1912 yılında Galatasaray Sultanisi'ne kaydolmuş ve dört yıl burada okumuştur.¹ 1916 yılında mühendislik eğitimi almak üzere Avusturya'ya gitmek için yola çıkmışsa da I. Dünya Savaşı'nın çetin koşulları altında Macaristan'dan öteye geçememiş; bu nedenle bir yıla yakın süre Macaristan'da yaşamak zorunda kalmıştır.² Savaş koşulları iyileşince İsviçre'nin Bern şehrine geçen Erez burada Grünau ve Humboltianum Enstitülerine devam etmiş; 1918 yılında Türkiye'ye dönerek İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'ne kaydolmuştur. Burada geçirdiği bir yılın ardından İsviçre'ye geri dönmüş ve eğitimini Lozan Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde sürdürmüştür.¹ 1924 yılında "Jelatozların sitratlı plazma koagülasyonu üzerine etkisi" başlıklı bitirme tezi ile tıp doktoru unvanını kazanmıştır (diploma no: 800).³ 1922 yılında İsviçre Türk Talebe Cemiyeti Başkanlığına seçilen Erez, barış konferansına katılmak için 8 Kasım 1922 tarihinde Lozan'a gelen Dışişleri Bakanı İsmet Paşa [İnönü] başkanlığındaki heyeti Lozan'da okuyan diğer Türk öğrencilerle birlikte karşılamıştır (Resim 1).⁴

1924'te Türkiye'ye dönen Dr. Naşid Erez, 2 Aralık 1924 tarihinde İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi Kadırga Seririyat-ı Vilâdiye ve Nisaiye (Kadın Doğum Kliniği) asistanlığına tayin edilmiş ve iki yıl burada çalışmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, eğitimini Avrupa'da yapmış Türk hekimlerinin zorunlu hizmete tabi tutulması hakkında çıkardığı kanun uyarınca Çapakçur Kazası (Bingöl) hükümet tabipliğine atanmışsa da sağlık sorunları nedeniyle Ankara Numune Hastanesi Nisaiye Şubesi'ne tayin olmuş ve buradaki görevine 15 Nisan 1926 tarihine kadar devam etmiştir.¹

1927 yılında Ankara'da sırasıyla Sıhhiye Vekâleti Kimyahanesi müdür muavini ve Ankara Şehremaneti (Belediyesi) kadın hastalıkları uzmanı olarak görev yapmış; bu birimin lağvedilmesi üzerine 1928'de İstanbul Haseki Kadınlar Hastanesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği uzman yardımcılığı görevine atanmıştır. İki yıl sonra aynı hastanenin poliklinik şefliğine tayin edilmiş ve buradaki görevine ek olarak Hilâl-i Ahmer (Kızılay) Hastabakıcı Mektebi'nde doğum bilgisi derslerini vermiştir. 1935 yılında doçent olmuş ve İstanbul Üniversitesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği'ne atanmıştır.¹ 1942'de İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi İkinci Kadın Doğum Kliniği'ni kurmuştur. 1944'te ise profesörlüğe yükseltilmiştir (Resim 2).⁴

1956 yılında Üniversite Senatosu üyeliğine seçilen Prof. Erez, 10 Ekim 1957 tarihinde ise ordinarius profesörlüğe yükseltilmiştir.⁵ 1958 yılında Bükreş ve Sofya Tıp Fakültelerinde "Filmlerle jinekoloji eğitimi" başlıklı iki konferans vermiş ve tıp bilimine katkıları nedeniyle Bükreş Tıp Fakültesi tarafından kendisine Kretzulescu-Davila Madalyası tevdi edilmiştir.⁴ Erez, bu yıl ayrıca Türkiye'de nüfus politikasının düzenlenmesi ve Sağlık ve Sosyal Yardımlaşma Bakanlığı'nın (SSYB) kontrasepsiyon yöntemlerine izin vermesi için Dr. Ziya Durmuş, Dr. Necdet Erenus ve Dr. Zekai Tahir Burak'la ortak girişimlerde bulunmuştur.⁶

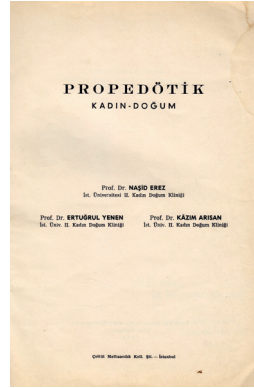
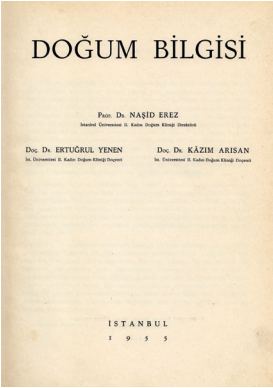
Naşid Erez, 27 Mayıs 1960 askeri darbesinin ardından Prof. Dr. Müfide Küley ve Ord. Prof. Dr. Ekrem Şerif Egeli gibi isimlerin de aralarında bulunduğu 146 öğretim üyesi ile birlikte görevinden uzaklaştırılmıştır.⁷⁻⁹ Bunun üzerine Osmanbey'de açtığı Erez Kliniği'nde serbest jinekolog olarak çalışmaya devam etmiş, diğer yandan aile planlamasıyla ilgili bir kanunun çıkması için uğraş vermiştir. Üniversiteden uzaklaştırılan öğretim üyelerinin üniversiteye yeniden alınmasına imkân veren yeni

Resim 1: İsviçre Türk Talebe Cemiyeti Başkanı Naşid Erez ve Lozan'da okuyan diğer Türk öğrenciler Lozan Barış Konferansı için İsviçre'ye gelen Türk heyeti ile birlikte, 1922 (S. Erez arşivi)

Resim 2: Dr. Naşid Erez kurucusu olduğu İkinci Kadın Doğum Kliniği'ndeki çalışma odasında (1940'lı yıllar) (S. Erez arşivi)

Resim 3 ve 4: Prof. Dr. Naşid Erez'in iki kitabının kapak sayfaları: Doğum Bilgisi (1955) ve Propedötik Kadın-Doğum (1962) (H. Tekiner arşivi)

bir yasal düzenlemenin ardından 1962'de üniversiteye geri dönmüştür. Ekim 1965 ile Mart 1966 tarihleri arasında Uluslararası Aile Planlaması Federasyonu adına Amerika Birleşik Devletleri'ni ve Uzak Doğu ülkelerini ziyaret ederek buralardaki doğum kontrolü uygulamalarını yerinde incelemiştir.⁴ 1969 yılında kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır.¹⁰

Erez, 1981 yılında İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde düzenlenen Tıbbi Filmler Semineri'nde en iyi tıbbi film ödülünü almış, bu olaydan bir gün sonra geçirdiği serebrovasküler embolinin ardından 21 Aralık 1981 tarihinde İstanbul'da hayatını kaybetmiştir.⁴ Cenazesi 25 Aralık 1981 sabahı İstanbul Üniversitesi

Tıp Fakültesi'nde düzenlenen töreni takiben Fatih Camii'nden kaldırılarak Edirnekapı Sakızağacı Şehitliği'ne defnedilmiştir.¹¹

JİNEKOLOJİ ALANINDAKİ KATKILARI

Naşid Erez, hocası ve dünyada sosyal jinekoloji alanının önderi sayılan Ord. Prof. Dr. Wilhelm Gustav Liepmann'ın (1878-1939) izinden giderek Türkiye'de sosyal jinekoloji anlayışının tanınmasına önemli katkılarda bulunmuş; aile planlaması ve doğum kontrolünün benimsenip yaygınlaşması için zemin hazırlamıştır.^{12,13} Kitap, makale, konferans ve demeçlerinde, istenmeyen gebeliklerin sadece kadınlar için değil, toplum için yarattığı sorunlara da dikkat çekmiş; yinelenen kürtajın kadın sağlığı açısından yarattığı tehlikeleri anlatmış ve doğum önleyici tedbirlerin halka duyurulmasına katkıda bulunmuştur.¹⁴ Erez ve arkadaşlarının aile planlaması yasasının çıkması için çabaları olumlu sonuç vermiş ve 557 sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanun, 10 Nisan 1965 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yılın sonlarına doğru ise SSYB oral kontraseptif ve rahim içi araçların reçeteye satılmasına izin vermiştir.^{4,15}

Türk Jinekoloji ve Obstetrik Bibliyografyası'na (1973) göre Naşid Erez'e ait toplam yayın sayısı 52'dir.¹⁶ İyi derecede Fransızca, Almanca ve Macarca bilen Erez, 1936 yılında hocası W.G. Liepmann'ın (1878-1939) bir eserini Hekimler ve Tıp Talebesine Mahsus Doğum Ameliyatı: Fantom Üzerinde Tatbikat başlığıyla Türkçe'ye çevirmiştir.¹⁷ Diğer kitapları arasında ise İstanbul Üniversitesi İkinci Kadın Doğum Kliniği öğretim üyelerinden Dr. Ertuğrul Yenen ve Dr. Kazım Arısan ile birlikte hazırladıkları Propedötik Kadın Doğum (1953, 1962) ve Doğum Bilgisi (1955) yer almaktadır (Resim 3 ve 4).

Erez'in jinekoloji alanına sağladığı özgün katkılardan bir diğeri de jinekoloji eğitiminde tıbbi filmlerin kullanımına öncülük etmiş olmasıdır. 1949 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi İkinci Kadın Doğum Kliniği'nde Dr. Mehmet Başat'la birlikte hazırladıkları filmler buna örnek verilebilir.¹⁸

Uluslararası Jinekoloji ve Obstetrik Federasyonu, Amerikan Cerrahi Derneği ve Sofya Jinekoloji Cemiyeti'nin de aralarında bulunduğu birçok yabancı tıp cemiyetine üye veya şeref üyesi seçilen Prof. Dr. Naşid Erez, Türkiye'de ise Türk Jinekoloji Derneği ve Türk-Amerikan Üniversiteleri Birliği üyeliklerinde bulunmuş, ayrıca Türkiye Aile Planlaması Derneği ve Türk Tıp Tarihi Kurumu'nun da kurucu üyeleri arasında yer almıştır.¹⁹

TEŞEKKÜR

Makalenin yazarı, babaları Ord. Prof. Dr. Naşid Erez hakkında sağladıkları bilgi ve belgeler için Sayın Dr. Reyhan Erez ve Sayın Prof. Dr. Selçuk Erez'e teşekkür eder.

KAYNAKLAR

1. Erez N. İstanbul Şehremaneti Memurin, Ketebe ve Müstahdeminin tercüme-i hallerinin tahririne mahsus varaka. İstanbul, 1930.
2. Erez S. Makriköy'e Dönüş. İstanbul: Doğan Yayıncılık, 2003: 157-158.
3. Hussein Nachid. Action des gélatoses sur la coagulation du plasma citraté - Thèse présentée à la Faculté de Médecine de l'Université de Lausanne pour l'obtention du grade de docteur en médecine. Lausanne: Université de Lausanne, 1924.
4. Tekiner H. Dr. Reyhan Erez'le görüşme. İstanbul, 8 Mart 2014.
5. Anonim. Prof. Dr. Naşid Erez'in İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi İkinci Kadın Doğum Kliniği Ordinaryüs Profesörlüğüne tayin kararı. T.C. Maarif Vekaleti Üniversiteler Bürosu, Karar tarihi: 10 Ekim 1957, Karar no: 30035. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
6. Robinson WC, Ross JA. The Global Family Planning Tradition: Three Decades of Population Policies and Programs. Washington D.C.: World Bank Publications, 2007: 88
7. Anonim. Üniversiteler Öğretim Üyelerinden Bazılarının Vazifelerinden Affına ve Bazılarının Diğer Fakülte ve Yüksek Okullara Nakline Dair Kanun. Kanun no: 114, Kabul tarihi: 27 Ekim 1960. 10641 sayı ve 28 Ekim 1960 tarihli Resmî Gazete: 2426.
8. Namal A, Öncel Ö. Ülkemizde Tıp Öğrenimi Gören İlk Hanımlardan İç Hastalıkları Uzmanı Prof. Dr. Müfide Küley (1904-1995). Nobel Medicus 2009; 5: 102-107.
9. Ertin H, Kara MA, Özaltay B. Türk Tıbbında Bir Öncü: Ord. Prof. Dr. Ekrem Şerif Egelî. Nobel Medicus 2013; 9 (3): 145-148.
10. Erez S. Halil Tekiner'e gönderilen 13 Kasım 2013 tarihli mektup.
11. Anonim. Vefat İlanı. Milliyet Gazetesi, 24 Aralık 1981, s. 2.
12. Namal A. Jin. Ord. Prof. Dr. Wilhelm Gustav Liepmann'ın (1878-1939) İstanbul Üniversitesi'ndeki hizmet süreci (1933-1939) ve sosyal jinekoloji üzerine düşünceleri. Türkiye Aile Hekimliği Dergisi 2008; 12: 153-162.
13. Namal A. Deutsch-Türkische Wissenschaftsgeschichte. Der Gynäkologe 2008; 41: 1028-1034.
14. Anonim. Doğum mütehasısı Naşid Erez üst üste yapılan kürtajın tehlikesini anlattı. Saklanbac, 21 Ocak 1973, s. 1.
15. Güriz A. Türkiye'de Nüfus Politikası ve Hukuk Düzeni. Ankara: Türkiye Kalkınma Vakfı Yayınları, 1975.
16. Kazancıgil A. Türk Jinekoloji ve Obstetrik Bibliyografyası. İstanbul: Kağıt Basım İşleri A.Ş., 1973: 96-99.
17. Liepmann W. Hekimler ve Tıp Talebesine Mahsus Doğum Ameliyatı: Fantom Üzerinde Tatbikat Dersleri. çev: H. Naşid Erez. İstanbul: Türkiye Basımevi, 1936.
18. Sözen N. I. Türk Tıbbi Filmler Semineri (21 Mayıs 1981) Ön Program Broşürü. İstanbul, 1981.
19. Unat EK. Türk Tıp Tarihi Kurumunun İlk Elli Yılı'nın Tarihçesi. In: II. Türk Tıp Tarihi Kongresi - Kongreye Sunulan Bildiriler. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1990: 1-30.